

## **GRADIVO OB POSVETU »Kako lahko izboljšamo sistem na področju nove socialne zakonodaje?«**

### **»Pogled na ZUPJS skozi oči študenta: znižanje dostopnosti do socialne varnosti«**

Ljubljana, 13. maj 2013

<b>PROBLEMATIKE ZAKONA O UREJANJU PRAVIC IZ JAVNIH SREDSTEV .....</b>	<b>2</b>
1. SPREMINJANJE KONCEPTA SOCIALNE POMOČI .....	2
2. NEPOTREBNO SANKCIONIRANJE PROSILCEV .....	4
3. KRITIKE VŠTEVANJA NOVIH DOHODKOV IN PREMOŽENJ V CENZUS .....	5
4. CELOVITO IN ENOVITO UREJANJE PODROČJA ŠTIPENDIRANJA .....	9
5. UREDITEV VRAČILA NEUPRAVIČENO PREJETIH JAVNIH SREDSTEV (ŠTIPENDIJE) .....	10
6. ODVZEM PRAVICE DO ŠTIPENDIRANJA TUJCEM .....	11
7. ODVZEM DRŽAVNIH ŠTIPENDIJ MLADOLETNIM DIJAKOM .....	11
8. OTROŠKI DODATKI NISO NADOMESTILO .....	12
<b>NAJOČITNEJŠE NAPAKE NOVE SOCIALNE ZAKONODAJE, KI SE POJAVLJAJO V PRAKSI ....</b>	<b>13</b>
1. UKINITEV OTROŠKEGA DODATKA ZA ŠTUDENTE IN POLNOLETNE DIJAKE .....	13
2. ŠTETJE CELOTNEGA DOHODKA OD ŠTUDENTSKEGA DELA V IZRAČUN CENZUSA ZA PRIDOBITEV PRAVIC IZ JAVNIH SREDSTEV .....	14
3. VRSTNI RED UVELJAVLJANJA PRAVIC IZ JAVNIH SREDSTEV IN ŠTETJE FIKTIVNIH DOHODKOV V CENZUS .....	15
<b>PREDLOGI ZA IZBOLJŠAVE.....</b>	<b>20</b>

Študentska organizacija Slovenije (ŠOS) želi ob tej priložnosti opozoriti na znižanje dostopnosti do socialne varnosti študentov in njihovih družin ter predstaviti možne izboljšave.

ŠOS in DOS sta sicer podpirala prizadevanje države pri uveljavitvi enotne vstopne točke za uveljavljanje pravice do socialnih transferjev ter vzpostavitev centralne evidence pravic iz javnih sredstev, vendar se je že pred uveljavitvijo, še posebej pa po implementaciji, ugotovilo, da MDDSZ temu ni namenilo dovolj časa. Veliko bolj kritično pa je dejstvo, da spremembe, ki jih je prinesel ZUPJS, močno vplivajo na celotno socialno politiko Republike Slovenije.

Ob tem je potrebno poudariti, da MDDSZ pri pripravi ZUPJS ni upoštevalo študentov, dijakov, ostalih socialnih partnerjev ali celo strokovne javnosti.

V tem dokumentu želimo najprej predstaviti problematike Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev na katere je ŠOS že vseskozi opozarjala, nato prikazati najbolj očitne napake, ki se pojavljajo v praksi in kažejo na neprimernost trenutne ureditve ter predstaviti tudi možne izboljšave.

## **PROBLEMATIKE ZAKONA O UREJANJU PRAVIC IZ JAVNIH SREDSTEV**

### **1. SPREMINJANJE KONCEPTA SOCIALNE POMOČI**

Generalno nasprotujemo nekaterim načelom obravnave prosilcev, ki so razvidni iz zakona, saj je očitno, da se pripravljaja premik od upoštevanja članov živečih v določenem gospodinjstvu k

upoštevanju celotne družine oz. družinske skupnosti, ki pa v večini primerov realno ne prebiva več skupaj. S takšnim premikom obravnave se vsiljuje zastarel **pristop večgeneracijskih življenjskih skupnosti**. Reforma socialnega sistema RS s tem premikom k večgeneracijski odgovornosti in oskrbe šibkejših vnaša v sistem pogoj, da so **upravičenci aktivni, v koliko želijo biti upravičeni do socialne pomoči**. S tem ne bi bilo nič narobe, če ne bi med krivdnimi razlogi (28. Člen Zakona o socialno varstvenih prejemkih) tudi nekaj takih, pri katerih je oseba, ki zaprosi za socialno pomoč, v podrejenem položaju. Za primer se navaja:

*»28.člen ZvarPre. (1) Do denarne socialne pomoči ni upravičena oseba, ki ne dosega minimalnega dohodka iz razlogov, na katere je mogla vplivati oziroma lahko vpliva, ali ki brez utemeljenih razlogov zavrača, se izogiba ali opušča aktivnosti, ki bi lahko oziroma lahko privedejo do zaposlitve oziroma do drugega načina izboljšanja socialnega položaja zanjo ali njene družinske članice.«*

Državljeni Republike Slovenije so se na referendumu o malem delu zaščitili pred tem uvajanjem prekernega dela, kjer bi brezposelni morali sprejeti vsako takšno delo.

ŠOS in DOS prav tako nasprotujeta spremembi koncepta pomoči države v delu, kjer se **socialna pomoč spreminja v socialni kredit**, kar se je zgodilo s spremembo vrstnega reda, medsebojnega vpliva pomoči in spreminjanja razmerji med socialnimi pomočmi.

Trenutno povečevanja deleža denarno socialne pomoči (DSP) nasproti državni štipendiji in otroškemu dodatku predstavlja tudi večanje deleža, ki ga bodo morali potomci posameznika, ki je prejemal DSP, vrniti državi po njegovi smrti. Ne samo, da država s tem zakonom razglša večjo uporabo pravice države po Zakonu o dedovanju (128. členu), po katerem se dedovanje premoženja osebe, ki je uživala pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu, omeji do višine vrednosti prejete pomoči. Logika se širi tudi na varstveni dodatek, ki ga ureja zakon o socialno varstvenih prejemkih, na katerega Centri za socialno delo (CSD) uveljavljajo vpis prepovedi odtujitve in obremenitve nepremičnine v zemljiško knjigo in omejitve pri dedovanju zaradi zavarovanja pravice države na podlagi 128. člena Zakona o dedovanju.

## 2. NEPOTREBNO SANKCIONIRANJE PROSILCEV

Nerazumljive in popolnoma nepotrebne so tudi sankcije za **nepravilno upoštevanje vrstnega reda zaprošenih socialnih transferov**, ki se v nekaterih določbah obravnavajo za celotno družino, v nekaterih določbah pa so sankcije usmerjene **le na posameznega upravičenca, vendar pa ob tem učinkujejo na celotno družino.**

Že pred uveljavitvijo ZUPJS smo bili na ŠOS zaskrbljeni nad tem, kakšne posledice bo v praksi nosila določba 2. odstavka 8. člena ZUPJS, ki pravi, da bo center za socialno delo v primeru, da bo vlagatelj uveljavljal določen prejemek v nasprotju z vrstnim redom iz 7. člena, v materialni položaj posameznika oziroma družine štel tudi denarni prejemek, do katerega bi bil vlagatelj upravičen, če bi uveljavljal prejemke v skladu z vrstnim redom iz 7. člena, čeprav tega prejemka dejansko ne bo dobil. Naše skrbi so se po implementaciji zakona izkazale za upravičene.

Bali smo se namreč, da bo vse preveč vlagateljev zaradi njihove nevednosti, da morajo denarne prejemke iz javnih sredstev na enotni vlogi uveljavljati po določenem vrstnem redu, kaznovani s tem, da določenega denarnega prejemka ne bodo prejeli na svoj račun, kljub temu pa se jim bo ta denarni prejemek štel v njihov materialni položaj pri uveljavljanju pravice do naslednjega denarnega prejemka v vrstnem redu, kar se v praksi tudi dogaja. Posledično prihaja tudi do tega, da so določeni vlagatelji zaradi tega izgubili pravico do naslednjega denarnega prejemka v vrsti, saj zaradi upoštevanja predhodnega denarnega prejemka, ki ga vlagatelj sicer sploh ne dobi, v materialni položaj vlagatelja, lahko presežejo materialni cenzus za upravičenost do naslednjega denarnega prejemka.

Pri tem je vsekakor še vedno neznanka kako učinkovito in pozorno v praksi na centrih za socialno delo obveščajo vlagatelje v skladu s 1. odstavkom 8. člena, saj se vsekakor lahko zgodi, da določen vlagatelj zaradi takšnih ali drugačnih razlogov ostane neobveščen glede

dolžnosti uveljavljanja pravice do denarnih prejemkov iz javnih sredstev po določenem vrstnem redu.

### 3. KRITIKE VŠTEVANJA NOVIH DOHODKOV IN PREMOŽENJ V CENZUS

#### a. VŠTEVANJE NOVIH DOHODKOV V CENZUS

ZUPJS pri podeljevanju socialnih prejemkov, h katerim spadata tako otroški dodatek kot državna štipendija, **upoštevava kar trinajst dodatnih dohodkov, ki prej v to niso bili vštet.**

Radi bi opozorili tudi na to, da se po novem zakonu (ZUPJS) pri upravičenosti do državne štipendije pri materialnem položaju študenta in njegove družine upošteva **veliko novih vrst dohodkov**, ki se po trenutnem Zakonu o štipendiranju ne štejejo pri ugotavljanju materialnega položaja. Med te nove vrste dohodkov med drugimi spadata **tudi pomoči v obliki denarnih sredstev, ki ji oseba prejme od humanitarnih organizacij in dobrodelnih ustanov**, zmanjšani za minimalni dohodek, do katerega bi bila oseba upravičena, če ne bi imela drugih dohodkov. S spremembo zakona februarja 2013 (ZUPJS-B), je sicer prišlo do izboljšave na tem področju, saj se v dohodek ne upoštevajo pomoči, za katere dajalec sredstev opredeli namen porabe. Kljub temu pa se še vedno upoštevajo vse ostale pomoči v obliki denarnih sredstev.

Dohodki, ki se po stari zakonodaji niso upoštevali, se pa upoštevajo po novem sistemu so: *dohodki prejeti na podlagi pogodbe o prostovoljnem služenju vojaškega roka in dohodki, prejeti na podlagi pogodbe o vojaški službi v rezervni sestavi, redna denarna socialna pomoč, osnovna višina državne štipendije, dodatek glede na dohodek v družini štipendista pri Zoisovi štipendiji, dodatek za aktivnost po predpisih, ki urejajo zaposlovanje, dodatek k pokojnini po zakonu, ki ureja zagotavljanje socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ, rente iz življenjskega zavarovanja, prejemki za delo pripornikov in obsojencev, plačila za vodenje knjigovodstva na kmetijah, pomoči v obliki denarnih sredstev, ki*

*jih socialno ali drugače ogrožene osebe prejmejo od humanitarnih in invalidskih organizacij ter dobrodelnih ustanov namenjene za preživetje (če organizacija ni opredelila namena porabe dodeljenih sredstev).*

Poleg že omenjenega pa velja opozoriti tudi, da se **v premoženje družine po novem upoštevata tudi preživnina, nadomestilo preživnine in drugi prejemki**, pri čemer so iz zakona umaknili varovalno določbo, da se te dohodki ne upoštevajo, če vlagatelj dokaže, da jih upravičenec iz razlogov, na katere ne more vplivati, ne prejema.

ŠOŠ meni, da večina dohodkov, ki se po novem upoštevajo v premoženje vlagatelja in njegove družine ni primerna za upoštevane v družinski cenzus, saj so sami po sebi namenjeni aktivnemu reševanju materialne stiske posameznika in bo njihovo upoštevane destimuliralo vlagatelja, da poskuša sam pridobiti sredstva za reševanje finančnih težav z aktivnostjo in vloženim delom.

To je vsekakor zelo negativna sprememba, ki jo je prinesel ZUPJS, saj so te vrste denarne pomoči v večini primerov namenjene reševanju trenutne in kratkotrajne stiske posameznika, ki se nepričakovano znajde v hudi socialni stiski. Te denarne pomoči tudi niso trajne oziroma ponavljajoče narave, saj so večinoma enkratne in posledično take denarne pomoči ne morejo izboljšati materialnega položaja posameznika oziroma družine v taki meri, da bi to pokrilo izpad celoletne državne štipendije v prihodnjem letu. Na račun enkratne pomoči od neke dobrodelne ustanove ali humanitarne organizacije zaradi izrednih okoliščin namreč študent lahko izgubi državno štipendijo prihodnje leto, kar pa je za nas vsekakor nedopustno. Namesto, da bi posamezniku oziroma družini po prejetju take pomoči omogočili normalno nadaljevanje življenja, jih s tem postavljamo samo še v slabši položaj kot pa bi ga imeli, če te pomoči ne bi prejeli, saj študent ravno zaradi tega lahko izgubi celoletno državno štipendijo.

S tem se omejuje tudi pomoči, ki jih izvajajo študentske organizacije.

## b. UPOŠTEVANJE CELOTNE VSOTE ŠTUDENSKEGA DELA V CENZUS

ŠSOS je zelo razočaran nad prelomljeno obljubo MDDSZ, da se bo za nove državne **študentske študijske delo se v cenzus štelo v celoti in brez zmanjšanja za posebno osebno olajšavo upošteva v materialni položaj družine**. ŠSOS je večkratno opozarjal MDDSZ, da trenutni veljavni Zakon o štipendiranju bolje obravnava dijake in študente pri upoštevanju zaslužkov preko študentskega dela<sup>1</sup>. Glede na dejstvo, da je v letu 2011 kar 58 % študentov in dijakov zaslužilo preko študentskega dela do 2.000 € in še dodatnih 23 % do 4.000 €, potem ne razumemo politike MDDSZ, če želijo povečati število prejemnikov državnih štipendij. Kako bodo novi študenti, ki so v letu 2012 morali delati, ker niso prejeli štipendije, sedaj kandidirali za štipendijo, če se jim šteje CELOTNO študentsko delo (ne samo nad posebno osebno olajšavo).

Prav tako je država prelomila obljubo **po novem najvišjem cenzusu**, ki bi bil za prosilce določen na 64 %, saj so za dve leti onemogočili najvišji razred. Sedaj dobijo štipendijo le tisti, ki dosegajo dohodke v višini 53 % neto povprečne plače na družinskega člana. Cenzus se realno ni povečal iz **462,36<sup>2</sup> € na 627 €, ampak samo na 523 €**. Torej se je povečal **približno za 60€**. Ravno razlika med starim in pričakovanim novim cenzusom bi bila 200 EUR, kolikor so tudi povprečno mesečno zaslužili preko študentskega dela tisti, ki si morajo sami pridelati svojo štipendijo. S tem ko ni uveljavljen zadnji razred se realno ne povečuje krog štipendistov, z upoštevanjem celotnega študentskega dela pa se krog še dodatno oža.

## c. VŠTEVANJE NOVIH PREMOŽENJ V CENZUS

Med novimi premoženji, ki se všttevajo v premoženje vlagateljev velja na prvem mestu omeniti nepremično premoženje, ki presega velikost »primerne stanovanja«. Pri tem še

---

<sup>1</sup>Tretja alineja prve točke 16. člena Zštíp (2007) – Dohodki ki se upoštevajo v cenzus: prejemki dijakov in študentov, prejeti preko pooblaščenih organizacij oziroma delodajalcev, ki na podlagi koncesijske pogodbe posredujejo občasna in začasna dela, znižani za posebno osebno olajšavo, določeno v tretjem odstavku 113. člena Zakona o dohodnini.

vedno ni jasnega odgovora na vprašanje koliko je takšnih študentov, ki so zaradi tega izgubili štipendijo. MDDSZ je podal le nekaj smernic za ugotavljanje primerne stanovanja.

*Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj:*

Število članov gospodinjstva	Površina stanovanja brez plačila lastne udeležbe in varščine	Površina stanovanja s plačilom lastne udeležbe in varščine
1-člansko	od 20 m <sup>2</sup> do 30 m <sup>2</sup>	od 20 m <sup>2</sup> do 45 m <sup>2</sup>
2-člansko	nad 30 m <sup>2</sup> do 45 m <sup>2</sup>	nad 30 m <sup>2</sup> do 55 m <sup>2</sup>
3-člansko	nad 45 m <sup>2</sup> do 55 m <sup>2</sup>	nad 45 m <sup>2</sup> do 70 m <sup>2</sup>
4-člansko	nad 55 m <sup>2</sup> do 65 m <sup>2</sup>	nad 55 m <sup>2</sup> do 82 m <sup>2</sup>
5-člansko	nad 65 m <sup>2</sup> do 75 m <sup>2</sup>	nad 65 m <sup>2</sup> do 95 m <sup>2</sup>
6-člansko	nad 75 m <sup>2</sup> do 85 m <sup>2</sup>	nad 75 m <sup>2</sup> do 105 m <sup>2</sup>

*\*Za vsakega nadaljnjega člana gospodinjstva se površine spodnjega in gornjega razreda povečajo za 6 m<sup>2</sup>.*

Če je površina stanovanja večja od uporabne površine primerne stanovanja, se kot premoženje upošteva razlika med posplošeno tržno vrednostjo tega stanovanja, izračunana po metodologiji množičnega vrednotenja nepremičnin in vrednostjo primerne stanovanja.

Pri tem ŠOS opozarja, da še vedno ni znano, koliko je vrednost nepremičnin vplivala na cenzus, saj so lahko zaradi napihnenih tržnih vrednosti nepremičnin oškodovani tisti dijaki in študenti, ki izhajajo iz ruralnega okolja. Večje medgeneracijske družinske stanovanjske enote (hiše) povečujejo povprečno vsoto bivalne površine, s čimer se povečuje tudi premoženje, ki se všteva v cenzus. To premoženje se upošteva tako, da se dohodki oseb povečajo **za fiktivno določen dohodek**, in sicer v višini letnega zneska obresti, izračunanih od vrednosti



premoženja. Tudi ta premik miselnosti od državljanov Slovenije protiustavno zahteva (predvideva), da morajo državljani s svojim premoženjem podjetno ravnati.

#### 4. CELOVITO IN ENOVITO UREJANJE PODROČJA ŠTIPENDIRANJA

Študentska organizacija Slovenije se zaveda nujnosti sprejema učinkovitega Zakona o štipendiranju (ZŠtip), predvsem pa še vedno zagovarja celovito urejanje področja štipendiranja v enem zakonu. MDDSZ in ŠOS sta se dogovorila le za začasni premik državnih štipendij v drugi procesni zakon (ZUPJS) zgolj zato, da bi bilo štipendij več in da bi bile višje ter bi bile študentom zagotovljene že v začetku leta 2011 (kar je bila takratna obljuba MDDSZ). MDDSZ je obljubil tudi, da se bo področje štipendiranja ob uveljavitvi Zakona o štipendiranju iz ZUPJS v celoti preneslo na novi Zakon o štipendiranju in da se štipendije v ZUPJS ureja zgolj prehodno, z namenom da se v letu 2011/2012 podelijo višje štipendije po novem zakonu. To se ni uresničilo, saj ZUPJS ni bil sprejet v načrtovanem okvirju. Čas uveljavitve ZUPJS se je z začetka leta 2011 premaknil najprej na 1. 6. 2011, nato za štipendije na 1. 9. 2011, nato pa na 1. 1. 2012; začasni podatki za leto 2013 pa kažejo tudi na manjše število štipendistov, kot jih je bilo decembra 2011, pred uveljavitvijo ZUPJS.

Zato trenutna ureditev državnih štipendij v ZUPJS ni sprejemljiva tudi zaradi tega, ker se s tem obravnava državno štipendijo zgolj kot socialni transfer, čeprav je sam takratni minister Svetlik na novinarski konferenci po 1. nujni seji Sveta vlade za študentska vprašanja (25. marca 2009) ponazoril, da ima štipendija tako socialno in razvojno funkcijo in da se bodo državne štipendije iz enotnih socialnih transferov izključile ravno zaradi te razvojne funkcije.

## 5. UREDITEV VRAČILA NEUPRAVIČENO PREJETIH JAVNIH SREDSTEV (ŠTIPENDIJE)

Nadalje je potrebno opozoriti tudi na neprimernost ureditve področja vračila neupravičeno prejetih javnih sredstev, med katere po novem spada tudi državna štipendija. Namreč ZUPJS po novem pri morebitnem odlogu vračila in obročnem vračilu neupravičeno prejete štipendije upošteva le eno okoliščino in sicer socialni položaj posameznika (višina lastnega dohodka osebe, ki mora vrniti državno štipendijo ter njen socialni in gmotni položaj), medtem ko se pri odpisu vračila štipendije navezuje na kriterije za odpis davčnega dolga davčnim zavezancem – fizičnim osebam. Kriteriji za odpis davčnega dolga fizičnim osebam pa se po 101. členu Zakona o davčnem postopku ponovno dotikajo samo socialnih okoliščin posameznika. Kot utemeljen razlog za odlog vračila/obročno vračilo/odpis vračila državne štipendije torej ni več podanih utemeljenih razlogov starševstva in dalja časa trajajoče bolezni oziroma poškodbe ali invalidnosti I. kategorije, ki vsekakor lahko bistveno vplivajo na opravljanje študija in posledično na nastop obveznosti vračila državne štipendije, saj se šteje, da je državna štipendija neupravičeno prejeta le v primeru, da študent ne opravi uspešno letnika, za katerega je prejemal državno štipendijo. Študent, ki zaradi omenjenih razlogov po svoji krivdi ni uspešno zaključil letnika, po novem torej nima nobene možnosti pri vračilu državne štipendije.

Poleg tega pa se po novem odpis vračila državne štipendije izenačuje z odpisom davčnega dolga, kar je popolnoma neprimerno in nelogično glede na funkcijo ter namen, ki ga nosi davčni dolg oziroma državna štipendija, prav tako so okoliščine v katerih lahko pride do davčnega dolga in vračila državne štipendija popolnoma drugačne. Eno z drugim namreč nima niti ene skupne točke po kateri bi se zadeve lahko podobno urejale.

## 6. ODVZEM PRAVICE DO ŠTIPENDIRANJA TUJCEM

ZUPJS odvzema tudi dostop do socialne štipendije tujim študentom, ki študirajo v Sloveniji. S tem se krči dostopnost mnogim tujim študentom, ki so imeli pravico do državne štipendije po še vedno veljavnem Zakonu o štipendiranju, vendar ZUPJS odpravlja te člene (8. člen ZŠtip). Ob tem je potrebno navesti, da trenutno v Sloveniji študira okoli 2.000 tujih študentov.

Takšno nepravno stanje, ki ločuje tuje študente v tri skupine, kaže na nepripravljenost in nedoslednost zakonodajalcev:

- Tuji študenti, ki so **že prejeli** državno štipendijo, in so vložili vlogo za podaljšanje pred 1. decembrom 2011, so štipendijo prejeli do zaključka šolskega leta oktobra 2012.
- Tuji študenti, ki so **prvič** zaprosili za državno štipendijo **pred 1. decembrom 2011** so jo prejeli le do 1.1.2012.
- Tuji študenti, ki so **prvič** zaprosili za državno štipendijo **po 1. decembru 2011**, do nje niso bili več upravičeni.

## 7. ODVZEM DRŽAVNIH ŠTIPENDIJ MLADOLETNIM DIJAKOM

ŠOS in Dijaška organizacija Slovenije (DOS) si še vedno prizadevata, da bi dijaki zopet prejeli državno štipendijo. ZUPJS je **mladoletnim dijakom odvzel državno štipendijo, čeprav bi jo morali prejeti do zaključka izobraževanja** (do konca srednje šole). S tem je bila 18.000 mladoletnim dijakom, ki so prejeli državno štipendijo, le-ta postavljena v »mirovanje«. To pa ne pomeni nič drugega kot odvzem že pridobljene pravice torej odvzem državne štipendije. Pri tem je potrebno omeniti, da so upravičenci do državne štipendije, pravico do državne štipendije po starem oziroma trenutno veljavnem Zakonu o štipendiranju pridobili za čas trajanja študijskega programa. To izhaja iz 44. člena trenutno veljavnega

Zakona o štipendiranju, ki je pravil, da se o dodelitvi državne štipendije in Zoisove štipendije odloči za obdobje od vložitve zahtevka oziroma z dnem vpisa v izobraževalni program do konca izobraževalnega programa, kar pomeni, da se pravica do državne štipendije dodeli za celotni izobraževalni program. Tudi to so kljub nasprotovanju ŠOS in DOS z ZUPJS spremenili. Prav tako to izhaja tudi iz samega namena štipendiranja, saj so štipendije in spodbude za izobraževanje namenjene spodbujanju izobraževanja in doseganju višje izobrazbene ravni upravičencev, kar pa se lahko doseže le, če upravičenec konča celoten izobraževalni program (2. člen Zakona o štipendiranju).

## 8. OTROŠKI DODATKI NISO NADOMESTILO

DOS je jasno zagovarjal stališče, da državna štipendija predstavlja del samostojnosti dijakov. Državna štipendija je predstavljal finančno neodvisnost, medtem ko je narava otroških dodatkov drugačna.

Ob tem je potrebno izpostaviti zavajanje MDDSZ, da naj bi država tem mladoletnim dijakom nadomestila državne štipendije z višjimi otroškimi dodatki. Tako naj bi se po novem za 137 EUR državne štipendije in 114 EUR otroškega dodatka, družina zadovoljila z 168 EUR novega otroškega dodatka. Po novi lestvici otroških dodatkov bi tak dijak prejel le za 54 EUR višji otroški dodatek, ki pa ga ne bi prejel on, ampak njegova družina. Tako bi posamezni dijak po novem sistemu prejel najmanj 84 EUR dohodkov manj, v to razliko pa niso všteti še dodatki: višji dodatek za prevoz, dodatek na uspeh in dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami, ki bi ga prejemal, če bi bil upravičen do državne štipendije. Ob tem je potrebno omeniti tudi, da je 28.000 mladoletnih dijakov z uveljavitvijo ZUPJS, otroški dodatek izgubilo.

Če se je odgovornost za šolanje omenjene skupine prenesla na družino, bi se morala prenesti višina prejemkov.

Ob tem pa je potrebno povedati, da se veliko več premoženja upošteva pri ugotavljanju upravičenosti tako do otroškega dodatka kot do štipendije. DOS je razočaran nad takšno politiko, ki družine z dijaki kaznuje in jim v končnem izračunu zmanjša prejemke.

## **NAJOČITNEJŠE NAPAKE NOVE SOCIALNE ZAKONODAJE, KI SE POJAVLJAJO V PRAKSI**

### **1. UKINITEV OTROŠKEGA DODATKA ZA ŠTUDENTE IN POLNOLETNE DIJAKE**

Med glavnimi argumenti za uvedbo novega socialnega sistema je bilo poleg pravičnosti, preglednosti, ciljnosti in enotne vstopne točke navedeno tudi, da bodo tako dijaki kot študenti z novim sistemom pridobili.

Vendar je z uveljavitvijo ZUPJS otroški dodatek izgubilo več kot 75.000 polnoletnih dijakov in študentov, ter več kot 28.000 mladoletnih dijakov. Ob tem pa vsekakor ne smemo pozabiti, da bo zaradi ukinitve 7. in 8. cenzusnega razreda z Zakonom o uravnoteženju javnih financ, v letošnjem letu brez otroških dodatkov ostalo še dodatno skoraj 34.000 mladoletnih dijakov. Če pogledamo še podatke za januar 2013: januarja 2013 je otroški dodatek dobilo 230.509 posameznikov, kar je približno 141.000 posameznikov manj kot decembra 2011 (pred uveljavitvijo ZUPJS). Glede na izračune naj bi se tako v primerjavi z letom 2011 v letu 2012 privarčevalo 44,6 milijonov, v letu 2013 pa še dodatnih 81, 3 milijonov, skupaj kar 125.941.435€, kar pa vsekakor naj ne bi bil namen nove socialne zakonodaje.

## 2. ŠTETJE CELOTNEGA DOHODKA OD ŠTUDENTSKEGA DELA V IZRAČUN CENZUSA ZA PRIDOBITEV PRAVIC IZ JAVNIH SREDSTEV

ŠOS je zelo razočaran nad prelomljeno obljubo MDDSZ, zaradi katere se v izračun za pridobitev državne **štipendije študentsko delo v cenzus šteje v celoti in brez zmanjšanja za posebno osebno olajšavo upošteva v materialni položaj družine**. ŠOS je večkratno opozarjal MDDSZ, da je Zakon o štipendiranju bolje obravnaval dijake in študente pri upoštevanju zaslužkov preko študentskega dela.

Predvsem je bilo do uvedbe ZUPJS-ja zelo jasno, da študentsko delo predstavlja dodatno delo, vendar pa ob nepopolni štipendijski politiki študentje morajo delati za študij. Vštevanje študentskega dela v izračun pa nedostopnost do štipendije samo še povečuje.

V letu 2011 kar 58 % študentov in dijakov zaslužilo preko študentskega dela do 2.000 € in še dodatnih 23 % do 4.000 €, potem ne razumemo politike MDDSZ, če želijo povečati število prejemnikov državnih štipendij. Kako bodo novi študenti, ki so v letu 2012 morali delati, ker niso prejeli štipendije, sedaj kandidirali za štipendijo, če se jim šteje CELOTNO študentsko delo (ne samo nad posebno osebno olajšavo).

Prav tako je država prelomila obljubo **po novem najvišjem cenzusu**, ki bi bil za prosilce določen na 64 %, saj so za dve leti onemogočili najvišji razred. Sedaj dobijo štipendijo le tisti, ki dosegajo dohodke v višini 53 % neto povprečne plače na družinskega člana. Cenzus se realno ni povečal iz **462,36 € na 627 €, ampak samo na 523 €**. **Torej se je povečal približno za 60€**. Ravno razlika med starim in pričakovanim novim cenzusom bi bila 200 EUR, kolikor so tudi povprečno mesečno zaslužili preko študentskega dela tisti, ki si morajo sami pridelati svojo štipendijo. S tem ko ni uveljavljen zadnji razred se realno ne povečuje krog štipendistov, z upoštevanjem celotnega študentskega dela pa se krog še dodatno oža

Pa vendar to ni celoten problem štetja celotnega zneska od študentskega dela v cenzus. Študentsko delo, ki je socialni korektiv, in s katerim študenti aktivno rešujejo svojo socialno problematiko, se po uveljavitvi ZUPJS šteje v dohodek celotni družini, kar pomeni, da so družine oziroma mladoletni dijaki zaradi študentskega dela, ki ga opravlja kdo izmed bratov ali sester, prikrajšani pri otroškem dodatku.

Starši oziroma celotna družina, pa lahko zaradi študenta, ki se poskuša preživeti, ostanejo celo brez socialnih pomoči in tako brez osnovnih sredstev za preživetje.

### **3. VRSTNI RED UVELJAVLJANJA PRAVIC IZ JAVNIH SREDSTEV IN ŠTETJE FIKTIVNIH DOHODKOV V CENZUS**

Vrstni red uveljavljanja pravic povzroča tudi diskriminacijo študentov v novi socialni zakonodaji.

In sicer so diskriminirani ne samo glede na druge prosilce, (upokojenci, brezposelni), temveč tudi glede na različne »družinske statute« študentov (med seboj).

Vrstni red uveljavljanja pravic je problematičen z več vidikov:

Na prvem mestu uveljavljanja pravic iz javnih sredstev je otroški dodatek, kar pomeni, da otroški dodatek vpliva na upravičenost do ostalih pravic iz javnih sredstev. Tako se mnogokrat zgodi, da otrok študent ostane brez državne štipendije, ki je na četrtem mestu uveljavljanja, ali pa je le ta nižja, zaradi otroškega dodatka, ki ga prejme otrok, ki je še mladoleten. Gre za zelo nesolidaren način podeljevanja prejemkov, ki dva otroka v družini postavlja v različen položaj. Če se navežem na prej povedano: starejši otrok – študent dela preko študentskega servisa → mlajši dobi nižji otroški dodatek → starejši pa zaradi otroškega dodatka nižjo štipendijo, zaradi česar mora ponovno, mogoče celo še več, delati preko študentskega servisa in naslednje leto se zgodba ponovi in se vrtimo v začaranem krogu.

V nasprotju z otroškim dodatkom je štipendija na zadnjem mestu glede na vrstni red uveljavljanja pravic. V tem primeru pa prihaja do resne anomalije v samem socialnem sistemu, ki med seboj različno tretira tudi same študente, ki imajo enako premoženje, vendar različen zaslužek. Ne samo to, deluje popolnoma napačno.

Ena izmed težav pri tem, je tudi štetje fiktivne socialne pomoči v dohodek. Zaradi vrstnega reda mora študent ali njegova družina pred uveljavitvijo pravice do državne štipendije uveljaviti pravico do socialne pomoči, če je do nje upravičen. Ker pa je po trenutni ureditvi zaradi zaznambe nepremičnine družine socialna pomoč tretirana kot posojilo, mnogi zanjo ne zaprosijo, v dohodek za izračun štipendije pa se jim vseeno šteje. Na ta račun študenti dobijo nižje štipendije, kot bi bilo glede na njihov socialni status pričakovano.

Vendar pa je zadeva tu še dodatno problematična, saj dva študenta, ki sta zaslužila enako, vendar ne v istih mesecih, nista obravnavana enako. Pravzaprav je še huje, saj se tudi časovno zasluženi dohodek izračunava za pretekle tri mesece, medtem ko se celotni dohodek pravzaprav gleda za preteklo leto. Vse to ob že znani neumnosti, da se v izračun upošteva denarna socialna pomoč, ki bi jo študent lahko prejemal, če bi zanjo zaprosil, vendar mu sedaj pomoč, ki jo ni prejemal, znižuje tudi možno državno štipendijo, ki je zaradi tega ne bo prejel.

Poglejmo si primer štetja fiktivne socialne pomoči, za samovzdrževane študente:

Problematicni so predvsem samovzdrževani študenti: študenti po 26. letu ter študenti ki jih starši preživljajo samo s preživnino, drugače pa so od njih neodvisni; tisti torej, ki se v večini preživljajo sami. Višina njihove državne štipendije se namreč računa na podlagi dohodkov iz prejšnjega leta, poleg tega pa se jim pogledajo zaslužki zadnjih treh mesecev. Če v zadnjih treh mesecih pred oddajo vloge za štipendijo niso imeli zaslužkov, oziroma so bili ti zelo nizki, se jim k izračunu štipendije, poleg dohodkov iz lanskega leta, prišteje znesek celoletne fiktivne socialne pomoči.



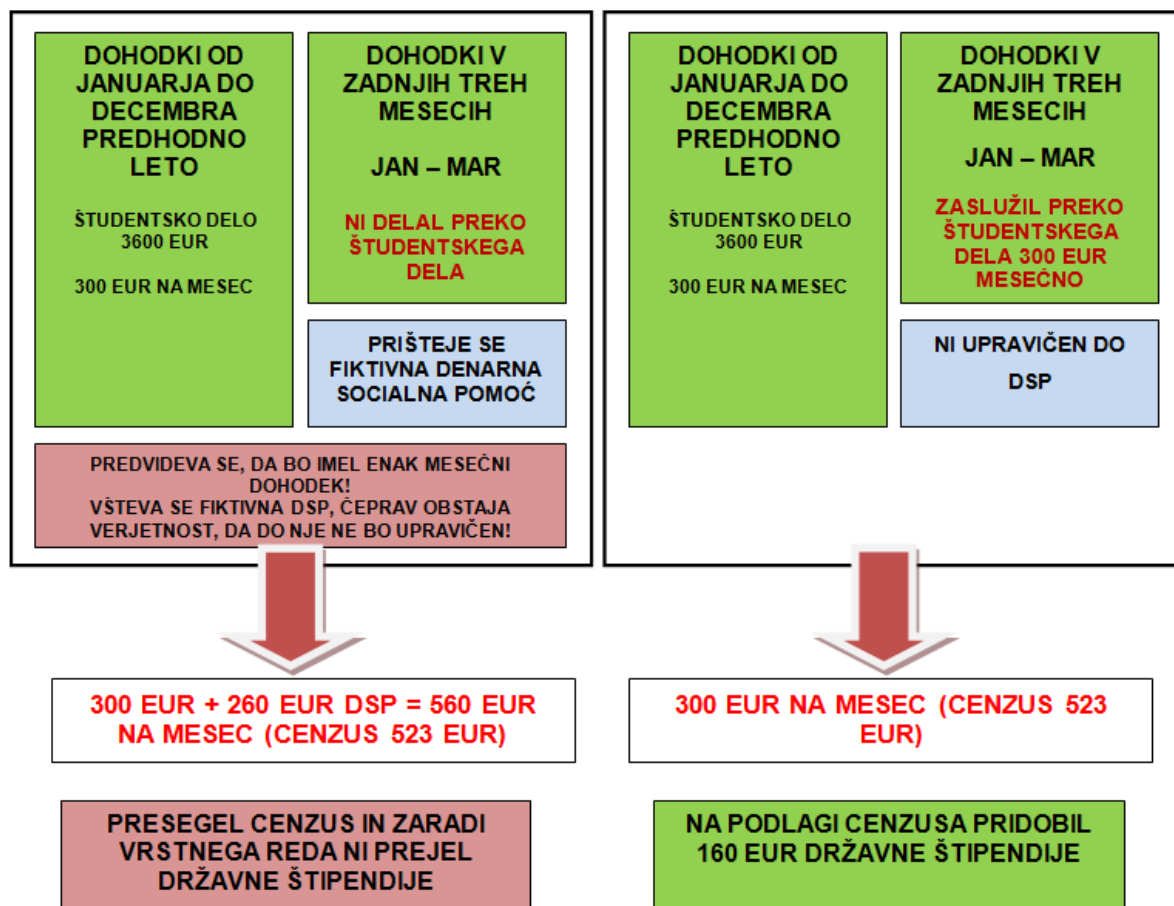
Enako velja za tiste študente, ki so postali samovzdrževani in začeli prejemati preživnino. Ker so preživnino komaj začeli pridobivati, se jim ne šteje v izračun dohodka zadnjih treh mesecev in se jim k izračunu štipendije, poleg dohodkov iz lanskega leta, prišteje znesek celoletne fiktivne socialne pomoči. In to kljub temu, da obstaja velika verjetnost, da študent do socialne pomoči ne bo upravičen celo leto.

V istem izračunu se torej predvideva, da bo študent zaslužil isto kot v lanskem letu, hkrati pa se mu upošteva da bo celo prihodnje leto upravičen do celotnega mesečnega zneska socialne pomoči (260€ mesečno), pa čeprav je sploh ne bo prejemal.

O neprimernosti trenutne ureditve govori tudi dejstvo, da je prej opisan študent, ki zadnje tri mesece ni imel zaslužkov, ostal brez štipendije na račun socialne pomoči, ki jo bo moral vračati.

Diskriminatornost pa predstavljajo določila ZUPJS-a, ki obravnavajo študente z enakim letnim zaslužkom, vendar različnim zaslužkom v zadnjih treh mesecih - za boljšo predstavbo naj prikažem naslednja dva primera (Slika 1)

Slika 1: Prikaz posledic štetja fiktivne socialne pomoči v izračun cenzusa za pridobitev štipendije



Študent 1 je lanskem letu z delom preko študentskega servisa zaslužil 3600€ neto, v zadnjih treh mesecih pred oddajo vloge za štipendijo pa nič. Njegov izračun štipendije zglada takole:

$$3600\text{€}/12\text{ mesecev}=300\text{€/mesec}.$$

Ker v zadnjih treh mesecev študent ni imel zaslužkov, se mu prišteje 260€ fiktivne socialne pomoči, kar skupaj nanese 560€/mesec - študent bi izpadel izven dohodkovnega razreda za pridobitev štipendije, saj je cenzus postavljen pri 523 €.

Če pa bi ta študent začel delati preko študentskega servisa in dobil nakazila, pa ne bi bil upravičen niti do socialne pomoči, oz. bi bil upravičen samo do dela DSP.

**Študent 2** je prav tako kot prej omenjeni študent, ki je izgubil štipendijo, v letu 2011 preko študentskega servisa zaslužil 3600€ neto, vendar pa je v zadnjih treh mesecih imel zaslužke od študentskega dela in sicer vsaj 360€/mesec. Do socialne pomoči ni upravičen in se mu ne upošteva v izračun štipendije. Njegov izračun cenusa za pridobitev državne štipendije izgleda takole:

$3600/12 = 300\text{€}$ , pri povprečni neto plači v letu 2011 (987, 39€) študent pade v 2. dohodkovni razred in prejme osnovno štipendijo v višini 160€.

Ta študent je hipotetično zaslužil v lanskem letu isto kot prej omenjeni študent, vendar je imel dohodke tudi zadnje tri mesece preden je zaprosil za državno štipendijo. Logika nam pravi, da bi tak študent dobil nižjo štipendijo, kot študent, ki ni imel prejemkov zadnje tri mesece, vendar pa je pravzaprav upravičen do druge najvišje osnovne štipendije.

Čeprav že tako kritiziramo nesmiselnost, da se šteje študentsko delo v izračun višine štipendije, sedaj vidimo kako diskriminatorno vpliva na dostopnost do štipendije že dejstvo, ali je študent opravljal delo 3 mesece pred oddajo vloge in koliko je zaslužil. Obstaja dejansko možnost, da študenti, ki zaslužijo več, pridobijo višjo štipendijo.

To predstavlja absurd in podpira nepravičnost, saj za študente niso uveljavljena enaka in logična pravila igre. Zato tu jasno poudarjamo, da sistem ne upošteva specifičnosti študentskega statusa.

## PREDLOGI ZA IZBOLJŠAVE

ŠOS predlaga:

- Potrebno je najti nov način kompenzacije izgubljenih prihodkov polnoletnih dijakov in študentov;
- Dohodke od študentskega dela naj se ne upošteva do višine posebne osebne olajšave;
- Ukini naj se dodajanje tako imenovanih fiktivnih dohodkov;
- Državne štipendije naj se popolnoma izvzame iz sistema socialnovarstvenih prejemkov.